

THE REGIONAL ENVIRONMENTAL CENTER
for Central and Eastern Europe

**ИНТЕГРИРАНЕ НА ВЪПРОСИТЕ НА БИОЛОГИЧНОТО
РАЗНООБРАЗИЕ В ПРОЦЕСА НА ЕКОЛОГИЧНА
ОЦЕНКА**

***НАРЪЧНИК ЗА ОРГАНИТЕ ПО ОКОЛНА СРЕДА И
ЕКСПЕРТИТЕ ПО ЕКОЛОГИЧНА ОЦЕНКА***

ЖЕКО СПИРОДОНОВ, ПЛАМЕН ПЕЕВ

Декември, 2006 година

Съдържание

БЛАГОДАРНОСТИ	3
СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ И АБРЕВИАТУРИ	4
ВЪВЕДЕНИЕ	5
АНАЛИЗ НА МЕЖДУНАРОДНОТО И БЪЛГАРСКОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО ПО ЕКОЛОГИЧНАТА ОЦЕНКА И БИОЛОГИЧНО РАЗНООБРАЗИЕ	7
ИЗИСКВАНИЯ НА МЕЖДУНАРОДНОТО ПРАВО И ПРАВОТО НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ	7
<i>Регулиране на екологичната оценка</i>	7
<i>Опазване на биологичното разнообразие</i>	10
ИЗИСКВАНИЯ НА БЪЛГАРСКОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО	12
<i>Приложно поле на ЕО и процедурни изисквания за ЕО</i>	12
<i>Опазване на биологичното разнообразие</i>	14
ПРЕСЕЧНИ ТОЧКИ МЕЖДУ ИЗИСКВАНИЯТА ЗА ОПАЗВАНЕ НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ И ЕО	18
ПРЕСЕЧНИ ТОЧКИ МЕЖДУ ОПАЗВАНЕТО НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ И ЕО ПО ОТНОШЕНИЕ НА ОСНОВНИТЕ СЕКТОРИ	18
КООРДИНАЦИОННИ МОДЕЛИ ЗА ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ МЕЖДУ УЧАСТНИЦИТЕ В ПРОЦЕДУРАТА ПО ЕО ЗА ОТРАЗЯВАНЕ НА АСПЕКТИТЕ НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ	20
<i>Условия на ЕО на етап преценяване на необходимостта от ЕО и целите на ПП</i>	20
<i>Условия на ЕО на етап определяне на обхвата на ЕО</i>	22
<i>Условия на ЕО на етап изготвяне на доклада по ЕО</i>	23
<i>Условия на ЕО на етап провеждане на консултации</i>	23
<i>Условия на ЕО на етап вземане на решение по ЕО</i>	24
ИНТЕГРИРАНЕ НА ВЪПРОСИТЕ НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ В ЕО ПРОЦЕДУРИТЕ	26
ЕЛЕМЕНТИ НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ В БЪЛГАРИЯ - СТЕПЕН НА ПРИОРИТЕТ	26
ИНФОРМАЦИЯТА ОТНОСНО ОЦЕНКАТА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО ВЪРХУ БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ НА ЕТАП ПРЕЦЕНЯВАНЕ НА НЕОБХОДИМОСТТА ОТ ЕО	28
ИНФОРМАЦИЯ В ЕО ДОКЛАДА ОТНОСНО ОЦЕНКАТА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО ВЪРХУ БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ	29
МЕРКИ, ПРЕДВИДЕНИ ЗА ПРЕДОТВРЯВАНЕ, НАМАЛЯВАНЕ И ВЪЗМОЖНО НАЙ-ПЪЛНО ОТСТРАНЯВАНЕ НА НЕБЛАГОПРИЯТНИТЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ОТ ОСЪЩЕСТВЯВАНЕТО НА ПЛАНА/ПРОГРАМАТА ВЪРХУ БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ	31
МЕРКИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И КОНТРОЛ НА ВЪЗДЕЙСТВИЯТА ВЪРХУ БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА ПЛАНА/ПРОГРАМАТА	34
НЯКОИ ПРИМЕРИ ОТ МЕЖДУНАРОДНИЯ ОПИТ В ОБЛАСТТА НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ И ЕО	38
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	41
СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ ИЗТОЧНИЦИ И НА ИЗБРАНИ ПУБЛИКАЦИИ, ОТНАСЯЩИ СЕ ДО БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ И ЕКОЛОГИЧНАТА ОЦЕНКА	43

БЛАГОДАРНОСТИ

Настоящият наръчник включва информацията и коментарите, събрани по време на консултациите с представители на Министерството на околната среда и водите (МОСВ), както и резултатите от дискусиите по време на работната среща с представители на МОСВ, РИОСВ и дирекциите на националните паркове, проведена на 25.10.2006 г. в гр. София.

Приносът и подкрепата на директора на Дирекция ”Превантивна дейност” на МОСВ Ваня Григорова и на членовете на нейния екип Жаклина Методиева и Валентина Николова, бяха от съществено значение за инициирането и осъществяването на проекта.

Бихме искали също да изкажем своите благодарности на проф. Веселина Троева, Юлия Стойкова, Мира Милева и на Стамен Чолаков от “Ноблекс” ООД.

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ И АБРЕВИАТУРИ

ЕО	Екологична оценка
ПП	Планове и програми
ЗООС	Закон за опазване на околната среда
ЕО Директива	Директива 2001/42/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 27 юни 2001 година относно оценката на последиците на някои планове и програми върху околната среда
ЕС	Европейски съюз
ООН	Организация на обединените нации
Директива за хабитатите	Директива 92/43/ЕИО за запазването на природните местообитания и на дивата флора и фауна
Директива за птиците	Директива 79/409/ЕИО за опазването на дивите птици
СО	Специална оценка
Наредбата	Наредбата за условията и реда за извършване на екологична оценка на планове и програми
ОВОС	Оценка на въздействието върху околната среда
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
РИОСВ	Регионална инспекция по околната среда и водите
ВЕЕС	Висш експертен екологичен съвет
ЕЕС	Експертен екологичен съвет
БР	Биологично разнообразие
ЗБР	Закон за биологичното разнообразие
ЗЗТ	Закон за защитените територии
НЕМ	Национална екологична мрежа
КЗ	Консервационно значим
ИАОС	Изпълнителна агенция по околна среда
БАН	Българска академия на науките
НПО	Неправителствени организации
ЗТ	Защитени територии
ЗЗ	Защитени зони
ОВМ	Орнитологично важни места
ФВМ	Флористично важни места
ВЕЦ	Водоелектрически централи

ВЪВЕДЕНИЕ

С влизане в сила на текстовете от Закона за опазване на околната среда относно екологичната оценка и на Наредбата за условията и реда за извършване на екологична оценка на планове и програми на 1 юли 2004 г. се откриха нови възможности за въвеждането на систематичен и интегриран подход към опазването на компонентите на околната среда, включително и на биологичното разнообразие, чрез преценяването на въздействието на стратегическите планови документи.

Разположена на биогеографски кръстопът между Централно-европейската горска зона, Средиземноморието, Понтийско-Кавказкия район и Украино-Казахската степ, България е една от няколкото европейски държави с най-голямо биологично разнообразие. Това се отнася до висшата флора (около 3900 видове и подвидове цветни растения), бозайниците (100 вида), влечугите (35 вида), рибите (207 вида), гнездящите птици (около 270 вида) и други групи. Цветната флора се отличава с много висок ендемизъм – 563 видове и подвидове са локални, български или балкански ендемити, а високите дялове на Стара планина, Рило-Родопският масив и Западните гранични планини формират един от трите най-мощни европейски центрове на активно флористично видообразуване и ендемизъм. Ендемити са също и над 1500 видове и подвидове безгръбначни животни, като подземната (троглобионтната) им фауна е сред най-богатите в света. На най-високо европейско ниво е разнообразието и естествеността на природните местообитания (хабитати), като горите и реките на страната са класирани сред хабитатите със световен приоритет на опазване.

Основната цел на настоящия наръчник е да даде предложения и насоки за развитие на капацитета на административните органи, прилагачи екологичната оценка и на планиращите органи, както и на експертите по екологична оценка, при прилагането на процедурите по ЕО¹, със специално внимание и ангажиране на аспектите на опазването на биологичното разнообразие.

Авторите приемат, че този наръчник трябва не само да пренесе и осмисли международния опит в регулирането и практиката на екологичната оценка и биологичното разнообразие, но и отрази някои специфични особености на биологичното

¹ “ЕО” ще бъде използваният термин за целите на този наръчник за определяне на оценката, която се изисква по силата на Директива 2001/42/ЕС на Европейския парламент и на Съвета и от българското законодателство, което я транспонира.

разнообразие в България и осигуряването на опазването му като важен фактор при ЕО и процеса на планиране.

Наръчникът включва анализ на общата международна и национална правна и административна рамка на екологичната оценка и биологичното разнообразие и на тази основа съобразяване на практическите модели за взаимодействие между заинтересованите страни, въвеждане на критерии и индикатори за успешно опазване на биологичното богатство.

АНАЛИЗ НА МЕЖДУНАРОДНОТО И БЪЛГАРСКОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО ПО ЕКОЛОГИЧНАТА ОЦЕНКА И БИОЛОГИЧНО РАЗНООБРАЗИЕ

ИЗИСКВАНИЯ НА МЕЖДУНАРОДНОТО ПРАВО И ПРАВОТО НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Регулиране на екологичната оценка

1². Директива 2001/42/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 27 юни 2001 година относно оценката на последиците на някои планове и програми върху околната среда (ЕО Директива) задължи страните-членки на ЕС до 21 юли 2004 г. да приемат съответните нормативни и административни актове, необходими за спазването ѝ. Основната цел, определена в чл.1, е: "...да предостави високо равнище на защита на околната среда и да допринесе за интегрирането на екологичните съображения в подготовката и приемането на планове и програми, с оглед съдействие за устойчиво развитие чрез осигуряване, че в съответствие с настоящата Директива, се извършва екологична оценка на определени планове и програми, които е вероятно да имат съществени последици върху околната среда."

2. Основните постановки на философията на ЕО като важен инструмент за интегрирането на екологичните съображения в подготовката и приемането на някои планове и програми, които е вероятно да имат съществени последици върху околната среда, са въведени в Преамбюла към ЕО Директивата, който макар и да няма задължителен правен характер, обосновава основната идея за приемането ѝ. "Член 174 от Договора за създаване на Европейската общност предвижда, че Общностната политика по околната среда следва да допринася, за съхраняването, защитата и подобряването на качеството на околната среда, защитата на човешкото здраве и благоразумното и рационално използване на природните ресурси и че следва да е основана на принципа за предпазливост. Член 6 от Договора предвижда, че изискванията за защита на околната среда следва да бъдат интегрирани при определянето на Общностните политики и дейности, и по-специално, с оглед подпомагането на устойчивото развитие" (пар.1 на преамбюла на ЕО Директива).

3. Специално внимание в текста на преамбюла е отделено на значението на интегрирането на въпросите на биологичното разнообразие в процеса на планиране.

Съгласно параграф 3 на Преамбюла ”Конвенцията за биологичното разнообразие изисква страните да интегрират, доколкото е възможно и подходящо, съхраняването и устойчивото ползване на биологичното разнообразие в съответните секторни или междусекторни планове и програми.”

4. ЕО Директивата въвежда процедурни изисквания за оценка, които следва да бъдат включени или в съществуващите процедури на оценка или в процедури, създадени специално за целта.

5. ЕО Директивата (чл.2, б.”б”) дава определение на понятието за екологична оценка, която обхваща:

- изготвяне на екологичен доклад
- провеждане на консултации
- вземане предвид на екологичния доклад и резултатите от консултациите при вземането на решения
- предоставяне на информация за решението в съответствие с членове 4 до 9.

Изготвянето на екологичен доклад представлява идентифициране, описване и оценяване на вероятните значителни последици върху околната среда от изпълнението на плана или програмата, разумните алтернативи, отчитайки целите и географския обхват на плана или програмата (чл.5 на ЕО Директива).

6. Правното квалифициране и тълкуване, както и практическото приложение на тези изисквания определят и въпроса, какво представлява “план или програма” в терминологията на ЕО Директивата? Или кои са тези планове или програми, които са потенциално оценяеми в процедурата по екологична оценка, как можем да ги отграничим от останалите документи, създавани от администрацията в хода на планирането? В указанията на Европейската комисия по прилагането на ЕО Директивата се приема, че за да се определи дали един документ е план или програма за целите на Директивата, е необходимо да се прецени дали той има основните характеристики³ на такъв план или програма и че наименованието (“план”, “програма”, “стратегия”,

² За яснота и улеснение при използване на наръчника за цитиране или препращане към текстовете му, параграфите му са номерирани.

³ “планове и програми” означава планове и програми, включително тези съ-финансирани от Европейската Общност, както и всяко тяхно изменение:

- които подлежат на изготвяне и/или приемане от орган на национално, регионално или местно ниво, или които се изготвят от орган с оглед приемане посредством законодателна процедура от парламента или правителството, и
- които се изискват от закони, подзаконови или административни разпоредби. (чл.2, б.”а” на Директивата)

“указание”, и т.н.) само по себе си не е достатъчно надежден разграничителен белег, и че документите, имащи всички тези характеристики на план или програма, могат да бъдат срещнати под множество наименования.

7. Екологична оценка се извършва на плановете и програмите (ПП), определени в две основни категории – а) на принципа на секторното квалифициране на проектите, одобрявани в следствие на основание на ПП, и б) на общия принцип за значимост на въздействието и вероятност за съществени последици върху околната среда на други проекти, които са предвидени в ПП. В първата категория попадат ПП, които се изготвят за селското и горското стопанство, риболова, енергетиката, промишлеността, транспорта, управлението на отпадъците, далекосъобщенията, туризма, градско и териториално планиране или земеползване и които определят рамката за даването на съгласие за бъдещо развитие на проектите, изброени в Приложения I и II на Директива 85/337/ЕИО или с вероятни въздействия върху местата, са били определени, че изискват оценка в съответствие с член 6 или 7 на Директива 92/43/ЕИО. Във втората категория всяка държава-членка трябва да определи други ПП, които да подлежат на ЕО. ЕО Директивата предлага три подхода при определянето на тези ПП – случай по случай, чрез уточняване на видовете ПП (напр. чрез списък) или чрез комбиниране на двата подхода. Същата методология се прилага и при използването на малки територии на местно ниво и при преценяване на измененията на плановете и програмите от първата категория. По-нататък в т.2.2.2. ще бъде разгледан българският подход.

8. Екологичният доклад идентифицира, описва и оценява вероятните значителни последици върху околната среда от изпълнението на плана или програмата, и трябва да съдържа информацията, съгласно чл.5, ал.2 и 3 на ЕО Директивата и Приложение №1⁴ към нея. При подготовката му може да се използва и информацията за екологичните последици на плановете и програмите и тази, получена на други равнища на вземане на решения.

9. Консултирането на проекто-ПП и на екологичния доклад с определени органи и обществеността е част от задължителната процедура по ЕО и трябва да им даде ранна и ефективна възможност в рамките на подходящи срокове, да изразят своето становище за проекто-ПП, както и за придружаващия ги екологичен доклад преди приемането на ПП, или внасянето им в законодателна процедура (чл.6, ал.2 и 3 на ЕО Директива). Подробната уредба относно информацията и консултациите със органите, които по

силата на своите специфични екологични отговорности, е вероятно да бъдат засегнати от екологичните последици на изпълнението на плановете и програмите, и с обществеността, е предоставена на държавите-членки (чл.6, ал.5 на ЕО Директива).

10. Основният резултат от процедурата по ЕО трябва да бъде отразяването на резултатите от екологичния доклад и от консултациите при изготвянето на плана и програмата и преди тяхното приемане или внасяне в законодателна процедура. (чл.8 на ЕО Директива).

11. След приемането на ПП, обществеността трябва да бъде информирана как екологичните съображения са интегрирани в ПП и относно начина, по който са отчетени екологичния доклад и резултатите от проведените консултации, включително и за причините за избора на ПП спрямо останалите алтернативи, разгледани при процедурата (чл.9 на ЕО Директива). Мерките относно мониторинга (чл.10 на ЕО Директива) на съществените екологични последици от изпълнението на плановете и програми трябва също да са част от информацията за ПП.

Опазване на биологичното разнообразие

12. Опазването на биологичното разнообразие има своята основна уредба като част от международното право в Конвенцията за биологичното разнообразие от 1992 г., подписана на конференцията в Рио де Жанейро. Съгласно чл.2 на Конвенцията “Биологичното разнообразие е многообразието между живите организми от всички източници, включително сухоземни, морски и други водни екосистеми, и екологични комплекси, към които принадлежат; това включва разнообразие в рамките на отделния вид, между видовете и в екосистемите”. Основните международни актове, които регулират отношенията между държавите в областта на опазването на биологичното разнообразие, като протоколът от Картахена за биологичната безопасност към Конвенцията по биологичното разнообразие, Рамсарската конвенция по влажните зони с международно значение, по-специално като местообитания за водолюбиви птици и Бонската конвенция по опазването на мигриращите видове диви животни, са представени във таблица 2 към т.2.2.2.

13. Членството на България в Европейския съюз(ЕС) от 1 януари 2007 г. определя важността и приложимостта на двете основни директиви за ЕС в областта на биологичното разнообразие: директива 92/43/ЕИО за запазването на природните

⁴ Виж превода на текста на Директивата на страницата на МОСВ – www.moew.government.bg.

местообитания и на дивата флора и фауна (Директива за хабитатите) и директива 79/409/ЕИО за опазването на дивите птици (Директива за птиците). Изграждането на НАТУРА 2000 е предвидено в чл.3 на Директивата за хабитатите, като единна европейска екологична мрежа на територии със специален режим на защита. Тези територии, обхващат райони на хабитати и местообитания на видове от Приложения 1 и 2 към Директивата за хабитатите, както и специални защитени зони, определени от страните-членки въз основа на Директива 79/409/ЕИО. Основен момент за прилагането на директивата е определянето на тези райони на основа на критериите, установени в Приложение III (фаза 1), и съответната научна информация, като всяка държава-членка предлага списък на териториите, в които са изброени намиращите се в тях типове хабитати от Приложение I и местни видове от Приложение II (чл.4 на Директивата за хабитатите).

14. В чл.6, ал.1 на Директивата за хабитатите се въвежда изискването за прилагане на консервационни мерки за териториите със специален режим на защита, включително и приемане на самостоятелни или включване в други съществуващи планове за управление. Наред с този механизъм за защита от влошаване на състоянието на хабитатите и местообитанията на видовете, както и от неблагоприятното влияние върху видовете, се предвижда и друг превантивен инструмент чрез извършване на съответната специална оценка (СО). Тази СО се прилага спрямо планове или проекти, които не са непосредствено свързани с управлението на териториите със специален режим на защита или не са необходими за това, но които поотделно или в съчетание с други планове и проекти могат да окажат значително влияние върху тези територии(чл.6, ал.3 на Директивата за хабитатите). По този начин се въвежда една конкретна и целенасочена оценка на ПП за съвместимостта им с консервационните цели, установени за тези територии, отразена и в чл. 3, ал.2, б."б" на ЕО Директива, определяща други ПП, подлежащи на задължителна ЕО. СО предхожда основната ЕО и може да даде много основна информация за последващ доклад по ЕО (виж т.2.2.2) и за консултациите с обществеността и административните органи. СО представлява в чист вид оценка, насочена към преценяване на въздействието и опазване на биологичното разнообразие, и нейното прилагане дава практическа и методологическа подкрепа и направление на общата ЕО в частта ѝ за биологичното разнообразие.

Приложно поле на ЕО и процедурни изисквания за ЕО

15. Основните разпоредби (в сила от 1 юли 2004 г.) относно извършването на екологична оценка в законодателството на Република България са в Закона за опазване на околната среда (ЗООС), в глава шеста, раздел I – общи положения и раздел II – екологична оценка на планове и програми, и в Наредбата, приета на основание чл.90 от ЗООС за условията и реда за извършване на екологична оценка на планове и програми (Наредбата).

16. Екологичната оценка⁵, дефинирана в ЗООС, се извършва на планове и програми, които са в процес на изготвяне и/или одобряване от централни и териториални органи на изпълнителната власт, органи на местното самоуправление и Народното събрание (чл.81, ал.1, т.1 ЗООС). Основната цел на ЕО, съгласно чл.81, ал.2 на ЗООС, е интегриране на предвижданията по отношение на околната среда в процеса на развитие като цяло и въвеждане принципа на устойчиво развитие в съответствие с чл. 3 и 9.

17. Едно проучване (Троева и колектив) върху условията за въвеждане на ЕО в България, показва, че процедурната природа на ЕО, както е регламентирана в България, приближава ЕО по-скоро до понятието инструмент/средство за оценка, отколкото до “движещ решението” процес. Причините за това могат да се търсят в силната традиция на оценката на въздействието върху околната среда (ОВОС) в България и в още развиващата се система на планиране, особено на регионално планиране. В този смисъл съвместяването на ЕО с действащите процедури за изготвяне и одобряване на планове и програми (чл.82, ал.1 ЗООС) може да бъде проблематично от гледна точка на формалните критерии за достъп до тези процедури от органите по ЕО на етап, който позволява извършване на пълна ЕО, особено, когато ПП не попадат в формалния обхват на Наредбата чрез приложенията ѝ.

18. Приложение 1 на Наредбата определя списък на ПП, които подлежат на задължителна ЕО в основните отрасли/области по чл.85, ал.1 на ЗООС. Списъкът в Приложение 2 съдържа ПП, които подлежат на преценка за необходимостта от ЕО. Тези ПП очертават рамката за бъдещото развитие на инвестиционни предложения по приложения № 1 към чл. 92, т. 1 и приложение № 2 към чл. 93, ал. 1, т. 1 и 2 на ЗООС.

⁵ Определяна като **стратегическа екологична оценка** в научната литература и в Протокола за стратегическата екологична оценка към Конвенцията за оценка на въздействието върху околната среда в трансграничен контекст или **оценка на последиците** на някои планове и програми върху околната среда, според Директива 2001/42/ЕС

19. Обхватът на ЕО спрямо втората категория ПП, съгласно принципа за значимост на въздействието и вероятност за съществени последици върху околната среда, както бе посочено по-горе в т. 7, се определя основно чрез формален списък на ПП. Въпреки това може да се каже, че българският модел е съчетание на изрично определяне, изброяване на видове ПП (Приложение 2 към Наредбата) и възможност за проверка на други ПП, случай по случай (чл.2, ал.2, т.4 то Наредбата), в процедурата по преценка на необходимостта от ЕО (скрининга). Все пак е спорно и недоказано от практиката на прилагане на ЕО, доколко един възложител на ПП, която формално не попада в Приложения 1 и 2, би поискал от органите по ЕО да направят такава преценка и как може да се създаде такава практика, като не се разчита само на санкционния механизъм на чл.31 на Наредбата, за принудителна административна намеса. Това е особено важно, като се има предвид, че доказването на значителни въздействия на ПП върху околната среда при прилагането им е предмет на самата ЕО и възложителят в повечето случаи предварително не би възложил преценка или преценил самостоятелно обхвата на това въздействие.

20. Последователните етапи на формалната ЕО, според Наредбата са:

- скрининг етап (определянето на необходимостта от ЕО), в чл.8, 9, 12 и чл.14-15;
- определяне на обхвата на оценката, в чл.14, ал.4
- изготвяне на доклада за ЕО, в чл.17
- консултации с специализираните органи и обществеността, в чл.13 и чл.19–21
- отразяване на резултатите от консултациите, в чл.22
- вземане на решение по ЕО – издаване на становище, в чл.23-26
- оповестяване на решението, в чл.27 и
- наблюдение и контрол при прилагане на ПП, в чл.28-31.

21. Компетентните органи по ЕО (чл.4 от Наредбата) са министърът на околната среда и водите и директорът на регионалната инспекция по околна среда и водите (РИОСВ). Министърът е компетентен орган за издаване на становище по ЕО и когато ПП, се прилага на територията на няколко общини, които са в обхвата на различни РИОСВ (чл.10, ал.2, т.4 на ЗООС). (Виж таблица 1). Министърът и директорите на РИОСВ са подпомагани в изпълнението на правомощията си от консултативни съвети - Междуведомствена комисия, специализиран състав на Висшия експертен екологичен

съвет (ВЕЕС) към министъра на околната среда и водите и експертен екологичен съвет (ЕЕС) към РИОСВ. В състава на съветите задължително се включват представители на Министерството на здравеопазването, на Министерството на земеделието и горите и на Министерството на регионалното развитие и благоустройството и/или регионалните им структури.

Органи, които изготвят или одобряват ПП	Орган по ЕО
Централни органи на изпълнителната власт (напр. министерства, агенции) и Народното събрание	Министърът на околната среда и водите
Териториални органи на изпълнителната власт (напр. областни управители и кметове) и общинските съвети	Директорът на РИОСВ и в някои случаи министърът на околната среда и водите съобразно компетентността им по чл.10, ал.2 от ЗООС

Таблица 1 Компетентни органи по изготвяне на ПП и извършване на ЕО

Опазване на биологичното разнообразие

22. България ратифицира Конвенцията по биологичното разнообразие на 29.02.1996 г., като тя влиза в сила на 16.07.1996 г. Биологичното разнообразие е определено като компонент на околната среда в чл.4 на ЗООС. В тази област на международно регламентиране България е ратифицирала основните глобални и паневропейски международни конвенции (виж таблица 2).

<ul style="list-style-type: none"> - Конвенция за опазване на дивата европейска флора и фауна и природните местообитания (Бернската конвенция) – ратифицирана на 25.01.1991 г., в сила за Република България от 01.05.1991 г. (ДВ бр. No. 23/1995); - Конвенция за биологичното разнообразие - ратифицирана на 29.02.1996 г., в сила за Република България от 16.07.1996 г. (ДВ, бр. No 19/1999); - Конвенция по влажните зони с международно значение, по-специално като местообитания за водолюбива птици (Рамсарската конвенция) – ратифицирана на 18.11.1974 г., в сила за Република България от 24.01.1976 г. (ДВ, бр. No 56/1992); - Конвенция по международната търговия със застрашени видове от дивата флора и фауна (Вашингтонската конвенция, CITES) – ратифицирана на 12.12.1990 г., в сила за Република България от 16.04.1991 г. (ДВ, бр. No 6/1992); - Конвенция за опазване на световното културно и природно наследство, в сила за Република България от 17.09.1975 г. - Конвенция за опазване на мигриращите видове диви животни (Бонската конвенция) – ратифициране на 03.08.1999 г., в сила за Република България от 01.11.1999 г. (ДВ, бр. No 16/2000) - Споразумение за опазване на китоподобните бозайници в Черно море, Средиземно море и съседната акватория на Атлантическия океан – ратифицирана на 5.10.1999 г., в сила за Република България от 01.06.2001 г. (ДВ, бр. 87/1999); - Споразумение за опазване на мигриращите водолюбива птици от Африка и Евразия – ратифицирана на 23.09.1999 г., в сила за Република България от 01.02.2000 г. (ДВ, бр. No 87/1999); - Споразумение за опазване на популациите от европейски прилепи – ратифицирана на 23.07.1999 г., в сила за Република България от 09.12.2000 г. (ДВ, бр. No 69/1999); - Европейската конвенция за ландшафта – ратифицирана на 13.10.2004 г., в сила за Република България от 01.03.2005 г., (ДВ, бр. No. 94/2004)
--

Източник: Интернет страницата на МОСВ

Таблица 2 Международни споразумения, ратифицирани от Република България

23. Основните нормативни актове в областта на биологичното разнообразие(БР), които транспонират изискванията на международните споразумения, на Директивата за

хабитатите, и на Директивата за птиците са: ЗООС (Глава 3, раздел 5), Законът за биологичното разнообразие (ЗБР), Законът за защитените територии (ЗЗТ). Допълнително в Закона за лова и опазване на дивеча, Закона за рибарството и аквакултурите, Закона за медицинските растения, Законът за водите, Закона за горите, Закона за опазване на земеделските земи и Законът за закрила на новите сортове растения и породи животни има отделни норми, които предвиждат мерки за опазване и устойчиво използване на биологичните ресурси.

24. Основните компетентни органи в областта на опазване на биологичното разнообразие, както и при ЕО, са министърът на околната среда и водите и директорите на РИОСВ, но допълнително са възложени правомощия на други административни органи със специфични компетентност в управлението на защитените територии (дирекции на национални паркове), на министъра на земеделието и горите, както и на заинтересовани лица, физически и юридически лица и общини, собственици на гори, земи и водни площи в териториите, включени в Националната екологична мрежа (НЕМ). Министерството на териториалното развитие и благоустройството и общините също имат определени задължения за опазване на БР съгласно ЗБР. Консултативен орган към министъра на околната среда и водите е Националният съвет по БР, в който се включват представители на заинтересуваните министерства и ведомства, научни и академични институти, неправителствени и природозащитни организации.

25. Изграждането в България на НАТУРА 2000 с идентифицирани и характеризирани типове представителни за България и Европа местообитания, които да бъдат обявени като единици от Общоевропейската екологична мрежа НАТУРА 2000, е един от основните ангажименти и приоритети на политиката по околна среда, вкл. съгласно проекта на Оперативната програма “Околна среда 2007-2013”. Съгласно чл.3 на ЗБР държавата има общо задължение за изграждане на НЕМ, включваща защитени зони(ЗЗ), в които могат да участват защитени територии и защитени територии, които не попадат в защитените зони. В НЕМ приоритетно се включват КОРИНЕ места, Рамсарски места, флористично важни места и орнитологични важни места. Създаването на НЕМ цели основно защитата на приоритетни хабитати и видове. В случаи на тежко засегнати хабитати и видове, трябва да се приложат мерки за тяхното възстановяване, като типичен пример в този аспект за влажните зони, които са важни местообитания за различни видове на флората и фауната, както и за мигриращите птици.

26. Съгласно чл.5 на ЗЗТ защитените територии са разделени в следните категории: резерват, национален парк, природна забележителност, поддържан резерват, природен парк, защитена местност. В закона има разпоредби, които регулират управлението на защитените територии, като министърът на околната среда и водите възлага плановете за управление. Плановете за управление на защитени територии могат да се възлагат и от собствениците, общини, неправителствени организации или сдружения и други след писмено съгласие на Министерството на околната среда и водите(чл.58, ал.2 ЗЗТ). За защитените зони могат да се възлагат плановете за управление съгласно ЗБР.

27. В таблица 3 се представени специални програми, плановете и мерките съгласно отделните закони, регулиращи опазването и използването на съответните биологични ресурси и биологично разнообразие.

Закон	План/програма/мерки/орган
Закон за лова и опазване на дивеча	Аклиматизацията и реаклиматизацията на дивеча в страната се извършват по дългосрочна програма, съгласувана с Министерството на околната среда и водите и утвърдена от началника на Националното управление по горите(чл.41, ал.1) Разселването на дивеч се извършва за опресняване на кръвта, задивечаване, поддържане на биологично разнообразие и ловуване по ежегодна програма, утвърдена от началника на Националното управление по горите (чл.41, ал.2) В зависимост от биологичното развитие на дивеча, щетите, нанесени от него, и епизоотичната обстановка министърът на земеделието и горите по предложение на началника на Националното управление по горите или на генералния директор на Националната ветеринарномедицинска служба и след съгласуване с министъра на околната среда и водите със заповед променя сроковете за ловуване, регулира числеността на дивечовите запаси, както и ограничава или забранява лова на някои видове дивеч (чл.54, ал.2)
Закон за рибарството и аквакултурите	Министерският съвет по предложение на министъра на земеделието и горите, министъра на транспорта и съобщенията и министъра на околната среда и водите приема Национална програма за рибарството и аквакултурите (чл.4, ал.1)
Закон за лечебните растения	Национална стратегия за лечебните растения - от министъра на околната среда и водите (чл.50) раздел "Лечебни растения" към плановете за управление съгласно Закона за защитените територии - по задание от министъра на околната среда и водите раздел "Лечебни растения" към общинската програма за опазване на околната среда - от кмета на съответната община раздел "Лечебни растения" към лесоустройствените проекти, плановете и програми съгласно Закона за горите - от ръководителя на Националното управление по горите към Министерството на земеделието и горите (чл.50)
Закон за водите	За защитените територии и зони, обявени за опазване на местообитанията и биологични видове, в които поддържането или подобряването на състоянието на водите е важен фактор за тяхното опазване могат да бъдат определени специфични изисквания към състоянието на водите, които трябва да се постигнат и/или поддържат, със заповедта за определянето им, издадена по реда на Закона за защитените територии или Закона за биологичното разнообразие (чл.119 а, ал.1, т.5 и чл.119 б).

Закон за горите	Лесоустройствените проекти за горите и земите от горския фонд съдържат проучвания и решения за териториалното устройство, инвентаризацията на горския фонд, комплекс от горскостопански мероприятия за осигуряване на оптимален режим на ползване и възпроизводство на горите и дивеча, опазване на биологичното разнообразие и абиотичните компоненти на природния комплекс, рекреационното ползване на горите, обосновка на икономическия, екологичния и социалния ефект от изпълнението на проекта.(пар.1, ал. 1 от допълнителните разпоредби)
-----------------	--

Таблица 3 Планове и програми по отделни специални закони

28. Измененията на Закона за биологичното разнообразие, които ще бъдат в сила след приемането на България в ЕС на 1 януари 2007 г., въвеждат специални изисквания за оценка (чл.31 и 31а от ЗБР), които са основно насочени да осигурят съответствие на ПП и плановия процес с целите за опазване на защитените зони и съответно преценка на компетентните органи по значимостта на въздействията на ПП. Тази специална оценка ще предхожда провеждането на ЕО на проекто-ПП. В случай, че ПП бъде одобрен, компетентния орган трябва да даде указания на възложителя по условията, изискванията и мерките относно опазването на защитените зони, при прилагането на ПП. Информацията и анализите, подготвени при тази специална оценка могат да бъдат използвани и в доклада по ЕО.

ПРЕСЕЧНИ ТОЧКИ МЕЖДУ ИЗИСКВАНИЯТА ЗА ОПАЗВАНЕ НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ И ЕО

ПРЕСЕЧНИ ТОЧКИ МЕЖДУ ОПАЗВАНЕТО НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ И ЕО ПО ОТНОШЕНИЕ НА ОСНОВНИТЕ СЕКТОРИ

29. Подходите при интегрирането на БР могат да бъдат избрани в зависимост от сектора, от характера на ПП и от техния териториален обхват. Стратегиите и програмите за развитието на горското и селското стопанство на национално ниво са в състояние да въздействат мащабно, благоприятно или неблагоприятно, върху БР, тъй като двата сектора покриват около 85 % от държавната територия. Въздействието на ПП в тези сектори би било голямо и на ниво район на планиране или област. Така турнусното ползване на горите в Европа (в някои страни на Централна и Западна Европа продължило три столетия) е нарушило, в редица страни напълно, естествения характер на горите, което е причинило изчезването на тясно свързани с първичните гори видове (стенобионти) диви животни, растения и гъби. Интензивното ловно стопанство пък е предизвикало доместицирането на голяма част от популациите на дивите копитни, променило е тяхното поведение, екология, генетично разнообразие. Прилагането на изискванията на Общата политика в селското стопанство в Европейския съюз е обеднило силно природното разнообразие в ландшафтите, формирани при хармоничното съжителство на човека и природата.

30. ПП в секторите управление на водното стопанство и рибарство също предполагат пряко въздействие върху специфичното БР на реките и водоемите, съответно на крайбрежната морска акватория. От един национален водостопански план и от заложените в него инвестиционни проекти би могло да се очаква отрицателно въздействие и върху горските екосистеми в просторни водосборни басейни. Мащабно въздействие, вкл. върху най-ценни за БР природни територии, могат да се очакват дори на общинско ниво от ПП в секторите туризъм, и устройствено планиране и земеползване. За пример: проектите за изграждане на туристически центрове “Супер Боровец”, “Супер Рибарица“, “Супер Дивчовото”, простиращи се върху части от няколко общини, заплашват пряко и косвено забележителната природа в двете най-ценни защитени територии в страната – Националните паркове Рила и Централен Балкан. Добри примери за опазване на природните дадености са териториално-устройствените планове на крайморските общини, изготвени през 90-те години на изтеклото столетие.

(Друг е въпросът, че в следствие на нарушаването на тези планове бяха увредени уникални природни дадености по Черноморското крайбрежие).

31. Инфраструктурата в секторите транспорт, енергетика, промишленост, управление на отпадъците и далекосъобщения има най-вече линеен или точков характер на унищожително въздействие върху хабитатите и местообитанията на видове. Реализирането на строителството, и много повече, експлоатацията на инфраструктурата води до постоянни вредни въздействия върху БР, и то върху много по-голяма площ отколкото при изграждането на самата инфраструктура. Характерни примери на това въздействие са: фрагментация на популациите и местообитанията на видове диви животни и висока смъртност по транспортните коридори; засушаване на горите и мезоклиматични промени от хидростроителството, също загуба на естественост на реките и поражения върху водната биота, висока смъртност на птици и прилепи от ветро-енергийни съоръжения, добив на дърва за огрев (от енергетиката); унищожаване на животни и растения при замърсяване на водите, почвите и въздуха (от промишлеността); смъртност при птиците, вредни емисии за биотата (от далекосъобщенията) и нарушаване на пейзажната красота на природни и селскостопански ландшафти във всичките сектори.

32. Очевидно е, че ЕО на ПП на национално, регионално, а в редица случаи и на областно и общинско ниво за сектори горско стопанство, селско стопанство, устройствено планиране и земеползване и туризъм, ще се нуждаят по начало от информация, включваща всички или по-голяма част от групите от елементи на БР, разгледани по-горе. ПП, формиращи стратегии и програми в тези сектори, могат да бъдат решаващи за дългосрочното опазване на БР в страната, и ЕО е важен инструмент за постигането на тази цел. ЕО в секторите управление на водното стопанство и рибарството следва да се фокусира върху проблемите на въздействието върху морската биота и тази на реките, вътрешните водоеми и техните брегове, както и върху косвените въздействия върху хабитатите, видовете и техните местообитания в горите и земеделските земи. Стратегическото планиране в транспорта и в енергетиката би могло да предотврати множество от инвестиционни проекти, които сега се разрешават “на парче” и обикновено увреждат консервационно значими (КЗ) елементи от БР. Специалната оценка по чл. 31 на ЗБР има превантивен характер и се отнася само за ПП, които могат да окажат отрицателно въздействие върху защитените зони.

КООРДИНАЦИОННИ МОДЕЛИ ЗА ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ МЕЖДУ УЧАСТНИЦИТЕ В ПРОЦЕДУРАТА ПО ЕО ЗА ОТРАЗЯВАНЕ НА АСПЕКТИТЕ НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ

33. Наредбата за условията и реда за извършване на екологична оценка на планове и програми предвижда в няколко свои разпоредби условия и ред за провеждане на консултации на компетентните органи по ЕО с други административни органи, трети заинтересувани страни и обществеността. Следващите точки представят връзките между някои от основните етапи от процедурата по ЕО и начините за интегриране на аспектите на опазване на БР в процеса на ЕО.

Условия на ЕО на етап преценяване на необходимостта от ЕО и целите на ПП

34. Когато възложителят на план или програма (ПП) внесе писмено искане до компетентния орган по чл. 4, министъра на околната среда и водите или директора на съответната РИОСВ, за преценяване на необходимостта от ЕО (чл.8, ал.1 ЕО наредба) органът преценява качеството и пълнотата на предоставената информация. Компетентният орган преценява искането и приложенията към него до 14 дни и определя приложимата процедура по чл.3, ал.1. При установени непълноти, пропуски и неточност в искането или в представената документация от възложителя се изисква писмено да отстрани допуснатите неточности и/или да предостави допълнителна информация в определен срок (чл.12, ал.2 ЕО Наредба).

35. Целите на ПП трябва да бъдат сравнени за съответствие с целите, определени в националните стратегии, програми и планове за управление, насочени към опазване на БР. В този смисъл общите и специалните стратегии и планове трябва да се съобразят, както са представени в таблици 3 и 4. Органите по ЕО са в много случаи и възложители и прилагачи органи на ПП за опазване на БР. Докладът по ЕО трябва да включи отношението и връзките между целите на специалните ПП относно опазване и устойчиво ползване по БР и целите на предложените ПП, както и възможните отрицателни въздействия, които се предполагат при тяхното прилагане. Органите по ЕО трябва да дадат указания на възложителя и екипа по ЕО относно търсенето на най-изгодната от гледна точка на опазването на БР, и невлошаваща състоянието му, алтернатива. Йерархията и взаимодействията между всички ПП, които могат да бъдат засегнати от предложените ПП, трябва да се съобразят по отношение на цели, териториален обхват и конкретни проекти, които се одобряват на основание на предложените ПП.

36. Определянето на обхвата на информацията трябва да съобрази съответните нива на БР – екосистеми, местообитания, съобщества, видове, отделни екземпляри, популации и гени и да се оценят въздействията на ПП на тази основа. Например, в някои случаи отрицателното въздействие върху качеството на водата, може сериозно да увреди екосистемата на реката или езеро, докато в друг случай устройствен план, който предвижда промяна в предназначението на земята, може да застраши местообитанията на видове, като постави бариери пред тяхното движение, размножаване, хранене и др.

Таблица 4 – Планове, програми и стратегии по БР, които да се съобразят в ЕО процедурите

I. Общи национални стратегии, програми и планове за действие:

- Национална стратегия за опазване на биологичното разнообразие (1995),
- Национална стратегия за околна среда 2005-2014 и план за действие 2005-2009,
- Национален план за опазване на биологичното разнообразие 2005-2010,
- Планове за действие за опазване на световно застрашени птици
- Национална стратегия по екотуризъм и плана за действие
- Планове за управление на защитени територии,
- Оперативна програма за околна среда 2007-2013 (проект), която определя като една от трите си основни цели и приоритети опазването и възстановяването на биологичното разнообразие.

Включване на аспектите на биологичното разнообразие:

37. Компетентните органи по чл.4 са подпомагани в дейността си от специализирани административни звена, които са пряко отговарят за ОВОС и ЕО. Те преглеждат предоставената от възложителя информация относно нейния териториален обхват и засегнатите елементи на НЕМ. Информацията за характеристиките на засегнатите от ПП територии и очакваните въздействия върху околната среда (върху хабитатите и видовете във и извън защитените зони) трябва да бъде представена, включително с карти, друг графичен материал относно засегнатата територия и други приложения.

38. Първият кръг на консултации може да бъде проведен със съответната специализирана по въпросите на БР администрация на Министерството. До две седмици след представянето на искането от възложителя трябва да се вземе решение относно пълнотата на информацията, представена и относно БР и дали ще трябва да се поиска допълнителна информация и уточнения. Административните звена, специализирани в опазване на БР в рамките на администрацията на органа по ЕО –напр. Дирекция “Национална Служба за защита на природата” на МОСВ и Дирекция “Мониторинг на околната среда” към Изпълнителната агенция по околна среда (ИАОС) – трябва да бъдат включени в този процес. НСЗП има функция да управлява и контролира НЕМ чрез създаване на мрежа от защитени територии съгласно Закона за защитените територии и

изгражда и поддържа система от защитени зони, предназначени за опазване или възстановяване на типове хабитати с европейска и национална конзервационна значимост, както и на местообитания на редки и застрашени растителни и животински видове. Дирекцията “Мониторинг на околната среда” на ИАОС със своите специализирани отдели, които извършват мониторинг на почвите, БР и защитените територии могат да подпомогнат първия преглед на предоставената информация, на основата на сравнение с данните, които се съдържат в регистри, карти и планове за управление на защитените територии и защитени зони.

Условия на ЕО на етап определяне на обхвата на ЕО

39. При следващата стъпка в ЕО процедурата по преценка и определяне на обхвата на необходимата информация, предоставена на органите по ЕО, получената от възложителя документация се консултира със специализираните органи на Министерството на здравеопазването, с общините, които се очаква да бъдат засегнати от ПП, и с други специализирани органи (чл.13, ал.1 ЕО Наредба). Този кръг на консултации трае до 30 дни. Искането на възложителя трябва съдържа основните цели на ПП (чл.8, ал.1, т.1, б.”д” ЕО Наредбата).

Включване на аспектите на биологичното разнообразие:

40. Органите по ЕО могат да изготвят списък от органи и източници на информация като база данни, относими към разпространението и обхвата на БР. Органите, които притежават съответната квалификация и опит и могат да притежават допълнителна информация относно въздействието на ПП върху елементите на НЕМ трябва да бъдат консултирани. Тъй като тази фаза на консултации има само административен характер, НПО и академични институции не могат да бъдат включени като задължителни участници в процедурата.

41. От друга страна, определени изследователски центрове и изпълняващи проекти НПО, могат да бъдат консултирани с искане за предоставяне на доклади, анализи и друга основна информация, или да бъде проверена информацията, в Интернет страниците и изданията им. В зависимост от сложността и териториалния обхват на ПП, органите по ЕО могат да организират специални срещи със институциите, които са засегнати от ПП, където също може да събере нова информация и да бъдат обсъдени предложения по време на обсъжданията.

Условия на ЕО на етап изготвяне на доклада по ЕО

42. Докладът по ЕО трябва да бъде изготвен с посочване на източниците на информация, резултатите от консултациите, включително преглед на изразените становища и експертна оценка на всяка част от доклада (чл.17 ЕО Наредбата).

Включване на биологичното разнообразие:

43. Членовете на екипа, който извършва ЕО, отговорни за частта биологично разнообразие (в някои от докладите от проведените в България ЕО, БР се представя в 5 подкомпонента: флора, фауна, екосистеми, ландшафт и защитени територии) трябва да работят в тесен контакт с възложителя на ПП, както и с експертите от съответната администрация, отговорни за опазване на БР, а при ПП с местен обхват, със съответните общински органи. Общи работни срещи с експерти и държавни служители могат до допринесат до изясняване на основната информация, която се използва, както и разработване на допустими алтернативи.

44. Информацията трябва да се подреди в категории и нива на подробност, които да се вземат в предвид при преценката на значимостта на въздействията. Част от тази преценка трябва да се основава на количествени данни и да включва измервания и данни преди прилагането на ПП, както и прогноза за състоянието на БР след прилагането на предложените алтернативи. НПО, които да активни в областта на БР и опазване на природата могат да дадат своя принос на този етап с резултати от техни проучвания и други емпирични данни. Академични изследователи в областта на БР също трябва да бъдат консултирани. Преди докладът да бъде приключен, основните постановки и предложения и избраната алтернатива могат да бъдат представени на семинар, на който да бъдат поканени представители на планиращия екип, ЕО екипа, външни експерти, НПО и местната общност.

Условия на ЕО на етап провеждане на консултации

45. Консултации с обществеността, заинтересуваните органи и трети лица, които има вероятност да бъдат засегнати от плана или програмата трябва да се провеждат през различните фази на тяхната подготовка, съответно на ЕО (чл.19 от ЕО Наредбата).

Включване на биологичното разнообразие:

46. Структурата на провеждане на консултациите трябва да отразява заключенията и специфичните бележки от предишните етапи, напр. има ли вероятност защитена зона или вид, приоритетен за опазване, да бъдат засегнати, като възможно най-голям брой

експерти по опазване на БР, както и НПО, да бъдат консултирани и да дадат становище и предложат алтернативи за избягване, намаляване и компенсиране на вредните въздействия. Когато обществените обсъждания не се окажат най-добрата форма за начално консултиране, научните институти и университети (Българската академия на науките, биологичните факултети на университетите, и т.н.) могат да бъдат консултирани, преди докладът да се предложи на открито обсъждане. Консултациите с експерти и научни среди не трябва да заменя по-широките обсъждания, но те трябва да се приемат като съставна част от процеса.

47. Решението на органите по ЕО се подготвя с помощта на съответните консултативни органи- специализирания състав на Висшия експертен екологичен съвет (ВЕЕС) към министъра на околната среда и водите и експертния екологичен съвет (ЕЕС) към РИОСВ. Членовете на тези съвети са представители на министерствата на земеделието и горите, регионалното развитие и благоустройството, и на здравеопазването, но също включват и външни експерти. Тези съвети представляват многообразието на експерти и институции от неправителствения сектор и би трябвало да включват поне двама специалиста по биологично разнообразие.

Условия на ЕО на етап вземане на решение по ЕО

48. Становището на органа по ЕО съдържа мерки за предотвратяване, намаляване или възможно най-пълно отстраняване на предполагаемите неблагоприятни последствия от осъществяването на ПП върху околната среда и мерки за наблюдение и контрол при прилагането на плана или програмата, включително периодичност на изготвяне на доклад по контрола и наблюдението (чл.26, ал.2 от ЕО Наредбата).

Включване на биологичното разнообразие:

49. Трябва да бъдат определени ясни индикатори или начини за измерване на въздействието на съответните ПП върху БР. Прилагащият ПП орган може да бъде задължен да представя в доклада си например описание на действителното състояние на БР в съответната защитена територия или зона, както и информация за общото състояние на видовете и хабитатите след прилагането на ПП. Трябва да бъде предоставен обществен достъп до информацията в периодичните доклади, по начин, по който да бъде сравнена с данните и предложенията от НПО, местни жители и експерти. Допълнителна информация може да бъде събрана от планове и проекти, които се изпълняват в засегнатите зони и защитени територии. Сравнението между очакваните и

действителните въздействия може да бъде анализирано и използвано в други ЕО процедури.

ИНТЕГРИРАНЕ НА ВЪПРОСИТЕ НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ В ЕО ПРОЦЕДУРИТЕ

ЕЛЕМЕНТИ НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ В БЪЛГАРИЯ - СТЕПЕН НА ПРИОРИТЕТ

50. Опазването и разумното ползване на цялото биоразнообразие е общоприет принцип, отразен в международни спогодби (Конвенция за биологичното разнообразие) и в българското законодателство (Закон за биологичното разнообразие и Закон за защитените територии). С особена пълнота и яснота принципът е изразен в Директивата за птиците и в ЗБР. Опазващи мерки са предвидени за всички видове птици, дори за тези, регулирането на числеността, на които може да бъде разрешена през по-голямата част от годината.

51. В ЗБР защитата и опазването са насочени към КЗ елементи от биоразнообразието: видове и техните местообитания, хабитати и територии от НЕМ. Нивото на КЗ е, преди всичко, това на Европейския съюз. В НЕМ се включват всички защитени територии (ЗТ) и защитени зони (ЗЗ). Териториите и акваториите от мрежата КОРИНЕ Биотопи, влажните зони към Рамсарската конвенция, Орнитологично важните места (ОВМ) и Флористично важните места (ФВМ), които не са получили защитен статут, също следва да се имат предвид при планове и програми, засягащи хабитати и видове от приложенията на ЗБР. Макар и не посочени в закона, би следвало да се имат предвид и местата, които в научната литература са посочени като важни за: бозайниците, за пещеролюбивите прилепи, за херпетофауната, за пеперудите, заради видовото богатство от съответната група и/или като местообитания на КЗ популации, най-вече на видове от приложенията на ЗБР. Повишено внимание е задължително спрямо ЗТ, които са обекти в световни и европейски мрежи: Световно културно и природно наследство, Биосферен резерват, Европейска диплома, Биогенетичен резерват, ПанПарк, и Списък на ООН на защитените територии.

52. КЗ и приоритетните за опазване природни хабитати са посочени в Приложение 1 на ЗБР. Следва да се имат предвид и подтиповете на въпросните хабитати. Някои от тях са уникални за страната, за Европа или за света: букова гора с дървовидна леска (*Coryllus colurna*), букова гора с лавровишния (*Laurocerasus officinalis*), гора от източен бук с рододендрон (*Rhododendron ponticum*), гора от рилски дъб (*Quercus protoruboroides*) и т.н. Фитоценотичното разнообразие следва да бъде опазено, особено когато е част от

типовете хабитати, посочени в Приложение 1 на ЗБР. Прилагането на Бернската конвенция (Резолюция 4/1996 на Постоянния комитет) изисква опазването на посочените в приложенията на резолюцията застрашени в Европа хабитати и техните подтипове.

53. Видовете, включени в ЗБР, са групирани в Приложения 2, 3, 4 и 6. Фокусиран върху хармонизацията със законодателството на Европейския съюз, ЗБР не регламентира специално застрашените на световно равнище видове и хабитати. Много от видовете, които се срещат в Европа, са включени в приложенията на закона, като застрашени на европейско и/ национално ниво. При оценката на КЗ те следва да имат приоритет (пъстър пор, видра, лалугер, добруджански и сив хомяк, лешников, горски и мишевиден сънливец, 13 вида прилепи, степна скачаща мишка, муткур, афала, двете сухоземни костенурки, обикновена блатна костенурка, леопардов смок, жълтокоремник, червенокоремна бумка, жаба дървесница и др.). В закона не са записани видове, чиито популации в страната имат световна или европейска значимост: белозъбо сляпо куче (*Nanospalax leucodon*), катерица (*Sciurus vulgaris*), обикновен сънливец (*Glis glis*), малка оризищна мишка (*Micromys minutus*) източносредиземноморска (гюнтерова) полевка (*Microtus guentheri*), снежна полевка (*Chionomys nivalis*), последните два вида бяха защитени по Закона за защита на природата, 1967, (отм.), и други. Само от гръбначната фауна на страната около 60 видове и подвидове имат световно значими популации (над 1 % от световната популация). Тези видове и популации безспорно имат голяма КЗ, която следва да се отчита.

54. Няма никакво съмнение, че българските ендемити имат първостепенна глобална КЗ, и за тяхното опазване е отговорна единствено страната ни. Ендемитите са основание за създаване на ЗТ (съгласно ЗЗТ), а в ЗБР още в чл. 2 т. 1 ендемичните растения и животни са посочени като елементи от бъдещите ЗЗ. В приложенията на ЗБР са включени само част от ендемичните цветни растения и 15-ина видове и подвидове гръбначни животни, като основанието за включването им е тяхната застрашеност, а не - ендемичност. Не е известно колко от местообитанията на стотиците български животни и растения (и на още няколко стотин балкански ендемити с главни находища в България) се намират в ЗТ и колко ще попаднат в ЗЗ. Повече от 100 видове и подвидове са само троглобионтните безгръбначни, които по стария закон бяха защитени видове, а заплахите върху техните уязвими местообитания са дори нараснали през последното десетилетие.

55. Най-сигурното средство за опазването на ендемичния видове в страната е включването в ЗТ и ЗЗ на видо-образователните центрове, и особено на териториите със струпванията на ендемити. (В значителна степен това бе направено с мрежата КОРИНЕ Биотопи).

56. Огромна отговорност за природозащитата в България е включването на 3 типа горски хабитати (на ранг биом) и на реките-притоци на Дунав и реките в Южна България сред 206 хабитати, които са с глобален приоритет на опазване (Световни екорегии, WWF). Приоритетните горски хабитати в страната са: широколистните, вкл. понтийско-колхидските гори (Странджа) и иглолистните планински гори, и средиземноморските твърдолистни гори и храсталаци (Средно-струмска долина).

57. В подготвяните от БАН издания от Червените книги и списъци състоянието на застрашените видове се актуализира, а с включените на нови групи (безгръбначна фауна, мъхове и гъби) броят се е увеличил двойно. Съвременното разпространение и състояние на застрашеност на българското БР безусловно ще бъде взимано под внимание за видовете от приложенията на ЗБР. Те съставляват не повече от една трета от “червените видове”. Останалите видове също следва да бъдат включвани в обхвата на КЗ елементи, които характеризират засегнати от ПП територии.

***ИНФОРМАЦИЯТА ОТНОСНО ОЦЕНКАТА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО ВЪРХУ БИОЛОГИЧНОТО
РАЗНООБРАЗИЕ НА ЕТАП ПРЕЦЕНЯВАНЕ НА НЕОБХОДИМОСТТА ОТ ЕО***

58. Минимумът от информация, която възложителят на ПП би трябвало да събере, е по засегнатите елементи от БР, изрично посочени в ЗБР: територии от НЕМ, ОВМ, ФВМ, Рамсарски места и места от мрежата КОРИНЕ Биотопи, също хабитати и видове от приложения 2, 3 и 4 на ЗБР, както и местообитанията на тези видове. Информацията трябва да има количествени и качествени параметри (доколкото такива са известни) за видовете популации и техните местообитания, за хабитати и териториите. Тази информация трябва да послужи за оценката на КЗ на засегнатите елементи от БР, както и на степента на въздействието от ПП и свързаните с тях други ПП и инвестиционни предложения.

59. С развитието на базата данни и капацитета на планиращите органи в процеса на разработване на ПП вече ще има възможност да се включва информация и за посочените по-горе КЗ елементи на БР: важните места за опазване на бозайниците, пещеролюбивите

прилепи, херпетофауната (влечуги и земноводни), пеперудите; също световно застрашените и национално застрашените видове; видовете популации от световно, европейско и национално значение; видо-образователните центрове и териториите с висок ендемизъм на флората и безгръбначната фауна; хабитатите от Резолюция № 4/1996 на Постоянния комитет на Бернската конвенция и подтиповете с КЗ от тези хабитати и от хабитатите от Приложение 1 на ЗБР. Тази информация би следвало да бъде включена в заданието по възлагане на ЕО или да се изиска след консултациите със съответните експерти и заинтересованите страни.

60. Обхватът на ЕО зависи от територията, върху която се простира въздействието на ПП и свързаните с тях други ПП и инвестиционни предложения, наличието на КЗ елементи и детайлността на ПП, които позволяват да бъде определено въздействието върху елементите от биоразнообразието. Стратегии и програми на горското и селското стопанство в мащабите на страната, на ниво район на планиране или географски райони, би следвало да бъдат оценявани на основата на всички засегнати КЗ групи, тъй като могат да влияят дългосрочно върху състоянието на БР, дори в цялата страна. Така възобновителните сечи и реконструкциите в горите за последните 50 години са предопределили загуби на ценно БР върху приблизително две трети от площта на естествените високстъблени гори. Някои от тези загуби могат да се възстановят след 50-100 години, но за възстановяването на естествената структура на тези гори ще е необходимо повече време, а тясно свързани с горите видове няма да могат да възстановят жизнени популации и ще изчезнат. Загубите на БР от интензивното земеделие през последните 50 години са още по-мащабни.

***ИНФОРМАЦИЯ В ЕО ДОКЛАДА ОТНОСНО ОЦЕНКАТА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО ВЪРХУ
БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ***

61. Преди всичко трябва да бъде оценена КЗ на отделните елементи на биологичното разнообразие, за да може да бъде оценена и степента на въздействието при равни други условия. КЗ на определен елемент в определена територия може да се оцени по набор от критерии (Виж таблица 5). За предпочитане е точкова оценъчна скала. По подобна схема бяха оценени КЗ и приоритетните за опазване от тях хабитати и видове в плановете за управление на Природен парк “Странджа”, гръбначната фауна на Национален парк “Централен Балкан”, както и тази на неговата високопланинска безлесна зона,

гръбначната фауна на Природен парк “Рилски манастир” (без разред Прилепи), гнездовата орнитофауна на Национален парк “Рила” и други.

• степен на застрашеност (световна, европейска, национална)• относителна численост на популация и площ на хабитат (от световното, европейското или националното ниво), както и качествена характеристика (жизненост на популацията, естественост на хабитата и др.)• приоритет на територията за опазването на определен хабитат/подхабит или на популация на вид/подвид - за страната и за биогеографските райони• ендемичен и реликтен характер на вид/подвид/популация и хабитат/подхабитат

Таблица 5 Критерии за консервационна значимост

62. Следващата оценка е на заплахите за елементите на БР, които произлизат от ПП и свързаните с тях други ПП и инвестиционни предложения (А), както и от съществуващите заплахи, произтичащи от други фактори (Б). Необходимо е кумулирането на тези заплахи (А+Б), като точковата скала трябва да бъде съпоставима с тази на оценката на КЗ на елементите. Степента на заплахите следва да се свързва с частта (процента), която застрашената популация представлява от националната и от тази на биогеографския район, съответно от европейската или световната, ако случаят е такъв. Аналогично се оценява заплахата и за хабитатите и подтиповете им. Един процент от популация на вид/подвид и от площта на хабитат вече следва да се оценява като минимална съществена част. Това съответства на прага за КЗ популация, който също е 1 % и е използван в по-горе посочените планове за управление. При оценяването на рисковете и заплахите следва да се има предвид също уязвимостта на популациите (малка численост, късен матуритет и висока смъртност при младите индивиди, изолираност на популацията и др.), хабитатите (малка площ, уязвимост срещу каламитети, пожари и др.) и на самата засегната територия (малка площ, липса на защитена територия или на буферна зона на ЗТ, близост с големи селища и т.н.).

63. Взаимоотношенията между отделните елементи на БР и тенденциите в промените в съобществата и екосистемите също следва да бъдат отчитани при оценките. За класен пример може да служи връзката “овцевъдство-пасища-лалугер-хищници”. Със западането на овцевъдството започва настъплението на храстовата и дървесната растителност в пасищата (застрашен тип хабитати), водеща до изчезване на лалугера, глобално застрашен вид и основна плячка на царския орел, ловния сокол и пъстрия пор, също глобално застрашени видове.

МЕРКИ, ПРЕДВИДЕНИ ЗА ПРЕДОТВРЯВАНЕ, НАМАЛЯВАНЕ И ВЪЗМОЖНО НАЙ-ПЪЛНО ОТСТРАНЯВАНЕ НА НЕБЛАГОПРИЯТНИТЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ОТ ОСЪЩЕСТВЯВАНЕТО НА ПЛАНА/ПРОГРАМАТА ВЪРХУ БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ

64. В основата на ЕО стои принципът, че стратегическото планиране във всички сектори трябва да включва и целите на дългосрочното опазване на БР. Този принцип е залегнал в чл. 118 на ЗБР. Министерството на земеделието и горите и Министерството на регионалното развитие и благоустройството са посочени изрично измежду задължените да прилагат принципа в тяхната дейност, държавни органи, наред с общините. Всъщност това са двата държавни органа, които най-ефективно биха могли да съдействат на Министерството на околната среда и водите в провеждането на природозащитната политика. И точно те имат управленски функции, свързани с огромната част от природните и полуприродните местообитания в страната, вкл. тези в морската акватория. Техните правомощия в секторите горско и селско стопанство, и устройствено планиране и земеползване са ключови за решаването на проблемите на дългосрочното опазване на БР и устойчивото ползване на природните ресурси.

65. От гледна точка на опазването на БР 10 % от горите в страната имат изключително КЗ, като представителни хабитати и като местообитания на богата фауна и флора, вкл. на горски стенобионти. (Само 2 % са горите, които са навлезли в т.н. климаксова възраст - над 140 години). Препоръчителните мерки за спасяването на това оцеляло световно наследство могат да бъдат резултатни само след приемането на стратегически ПП на национално ниво. На по-ниско ниво в екологичните оценки също следва да се обосноват мерки, като: мораториум върху ползването на девствените гори в “затворените басейни”; мораториум на ползването на старите високостъблени гори в ЗТ, ЗЗ, ОВМ, ФВМ, места от мрежата КОРИНЕ Биотопи и др.; мораториум върху някои гори за реконструкция; мораториум на сечите във вододайните зони; увеличаване възрастта на турнуса на сечите; възобновяване на горите в удължени периоди и без окончателни сечи; използване на изборни сечи, като форма на ползване, например в буковите гори; запазване на отделни участъци със стари гори за връзка между големите горски масиви; въвеждане на сертификати за продукти от еколого-съобразно управлявани гори; и др.

66. В селското стопанство започва образуването на масиви за ползване на земеделските земи. В този сектор налагащата се политика на уедряване на земеделските единици би могла да се базира на ПП със стратегически насоки, вкл. с интегрирането на опазването на БР в сектора. Това би могло да стане и на ниво район на планиране,

област, община. По-голямата детайлност на ПП в по-малките териториални единици, особено в нископланинските и хълмистите райони, би могла да послужи за постигане на реално съчетаване на опазването на БР в устойчиво селско стопанство. Благоприятни за това са условията в райони с ОВМ. Режимите на опазване и ползване на местообитанията в тях са разписани и биха могли да бъдат обсъждани в процес на разработване на ЕО. По-сложни са проблемите с бозайниците от степния фаунистичен комплекс, от които десетина видове са включени в Световния Червен списък на застрашените животни и тяхното разпространение в страната не е достатъчно проучено. Друг проблем е опазването на техните местообитания - полуестествените ливади и пасища, които днес се самооблесяват, а много от тях се изорават. В Европейския съюз има действащи механизми, които стимулират запазването на тревните съобщества срещу компенсации и поощрения. В подобни случаи с ЕО в определени райони може да се препоръча развитието на биологично земеделие. Опазването на местни сортове културни растения и отродия селскостопански животни (сиво говедо, сиво искърско говедо, късорого родопско говедо, над 20 местни породи овце и др.) може да донесе допълнителни приходи чрез селския туризъм. Важни местообитания на степна флора и фауна са също суходолия, карстови терени, каменисти хълмове, степноподобни участъци. Те играят роля също на екологични коридори или островни убежища (stepping stones) за животни и растения между територии със значимо присъствие на КЗ елементи.

67. Териториалното планиране е важен сектор, в който по традиция БР, геоложкото наследство и ландшафтът са добре представяни, оценявани и са получавали защита. При взаимодействието с другите сектори, особено внимание следва да се обърне на туризма, който проявява агресивност в завладяването на територии, отличаващи се с голяма пейзажна красота, с богато БР и много често – с природозащитен статут. ЕО при устройственото планиране, както и на ПП за туристическо и спортно строителство, трябва да има силна позиция в случаите, когато е засегната ЗТ, особено, когато тя е част от международна екологична мрежа (Световно наследство, ПанПарк и др.) и притежава достатъчно строг статут на опазване. В ЗБР е предвидена възможност МОСВ със специалната оценка по чл.31, да не съгласува ПП, които противоречат на целите и статута на защитени зони. В случаите, когато дейностите по ПП са допустими в определена територия, с ЕО могат да се поставят някои ограничения или да се предложат алтернативи, които предотвратяват увреждания на КЗ елементи от БР, вкл. на пейзажите, или ги намаляват задоволително. Проблемите на БР най-често са свързани с:

застрояване на нови пространства, вместо разширяване или уплътняване на съществуващи урбанизирани територии; качване на хотелската база в планината и ликвидиране на естествения пейзаж; несъобразяване на поемателните възможности на екосистемите, насищане на излетното пространство с посетители, увреждане на БР и намаляване качеството на рекреацията; и други. Поради липса на предпаркови (буферни) зони на националните паркове в страната, и каквито има в почти всички държави от Европейския съюз, подобно насищане с хотелска база и с посетители е в състояние да нанесе непоправими увреждания на природата в защитената територия. Същевременно населението в потенциалната предпаркова зона ще бъде лишено от възможност да развива устойчиво стопанство и да ползва туристическия потенциал на националния парк според неговия план за управление. В подобни случаи ЕО може да се опре на мрежата КОРИНЕ Биотопи, в която трите национални парка са “вписани” в територии от 1,5 до 2,5 пъти по-големи от самите паркове, притежават КЗ природа и същевременно изпълняват роля на “буфер” на парковете. Като примери на неизползване на диспозитивите на закона за опазването на КЗ територии може да се посочи урбанизацията на черноморското крайбрежие и превръщането на част от Националния парк “Пирин” в зона за зимен спорт.

68. В останалите основни сектори, както бе отбелязано вече в пар. 31, дейностите по изграждане на обектите и инфраструктурата имат предимно точков и линеен характер. Стратегически ПП с национален обхват, чието изработване е съпътствано от ЕО, биха сполучили да сведат до минимум противоречията си с опазването на БР, включително по предвидените в тях последващи планове и инвестиционни проекти. В сектор транспорт могат да се вземат принципни решения: магистралите и пътищата от републиканската мрежа да не засягат пряко или косвено защитени територии и КЗ елементи в защитени зони; магистралите да не пресичат големите горско-планински масиви, обитавани от едри хищници; пътната мрежа да не фрагментира опасно популациите на застрашени видове и малоплощни и уникални хабитати; пътищата да се строят с необходимите проходи за дивите животни; и други. Транспортният коридор може да бъде планиран дори в полза на застрашеното БР. Магистралата София-Атина, ако бе проектирана да премине по ниските склонове на Пирин над Кресненския пролом, би допринесла, смъртността на дивите животни по шосето през пролома да намалее многократно. И обратното – ако магистралата премине през пролома, тя ще го обезобрази завинаги и ще ни лиши от дивата природа на българското “Средиземноморие”.

69. Стратегически ПП за алтернативни енергийни източници трябва да ограничат изграждането на малки ВЕЦ в естествените реки на страната, в ЗТ и в проектираните територии от Natura 2000, а изграждането на ветрови-енергийни паркове трябва да бъде регламентирано на основата на ненарушаването на миграцията на птиците, както и да не се обезобразяват живописни пейзажи.

***МЕРКИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И КОНТРОЛ НА ВЪЗДЕЙСТВИЯТА ВЪРХУ БИОЛОГИЧНОТО
РАЗНООБРАЗИЕ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА ПЛАНА/ПРОГРАМАТА***

70. Наредбата по ЕО (чл.28 и 30) предвижда последващи действия на компетентните органи след извършването на ЕО, на етапа на прилагане на ПП - наблюдение (мониторинг) и контрол на мерките, които трябва да предотвратят или намалят въздействието върху БР при прилагането на ПП. Наблюдението изисква включването на специалисти по биологичните групи, чието състояние е предвидено да бъде следено. Контролът може да включва изпълнението на технически работи, напр.: по изграждането и поддържането на проходи за диви животни през пътищата. В този случай проверката се различава от наблюдението върху ефективността на въпросните проходи за опазването на животните, мярка, която също е била предвидена. Контрол се прави и на задължителна за изготвяне документация, отнасяща се до извършването на дейности, имащи въздействие върху БР (например попълнените форми за извеждане на определени сечи в КЗ хабитати или в горски местообитания на видове от приложение 2 на ЗБР). Проверката “на място” за съответствие между данните от формите и фактически изведените сечи би могла да има характер на наблюдение, ако е предвидена да се извършва с определена честота. Практиката в контрола по опазване на БР сочи за необходимостта от систематично наблюдение, особено при откриване на чести нарушения.

71. В селското стопанство наблюденията за въздействието на ПП би следвало да се насочат главно към територии от НЕМ и към важни места за опазването на видове, групировки от видове, хабитати и комплекси от степната и степноподобната биота. В тези случаи мониторингът би установил въздействието от интензификацията на земеделието, при това върху известни от тези райони КЗ елементи. Това би дало възможност да се предвидят и допълнителни мерки за опазването им.

72. Териториалните устройствени проекти, освен контрола по изпълнението им, могат да предвидят контрол и/или наблюдение над КЗ елементи. Ако бе упражняван постоянен контрол върху състоянието на крайморските дюни (около 0,001 % от

държавната територия), можеше да бъде избегнато частичното или пълното унищожаване на някои от най-забележителните дюнни комплекси, като този в курорта “Слънчев бряг”.

73. Високопланинската безлесна зона е обект на ПП и инвестиционни проекти, най-често в сектор туризъм. Контролът върху изграждането на туристическа и спортна база и мониторингът върху БР са от съществено значение, тъй като високопланинската зона заема по-малко от 2 % от държавната територия, богата е на ендемични, реликтни и редки видове и хабитати, и нейната среда и биота са силно уязвими, типично за големите надморски височини.

74. Мерките за предотвратяване на вредните въздействия върху БР, както и контролът и наблюдението върху тяхното изпълнение са от особена важност, когато са предвидени за ПП на национално ниво. Така, в една Национална програма за използване на алтернативни възобновими енергийни източници би следвало да се предвидят специфични мерки срещу въздействието на малки ВЕЦ върху биотата на реките: загубване на естествения характер на реките и бреговете им, изменения в речните екосистеми, и в биотата им, ограничаване миграцията на рибите и генетичния обмен на популациите им. В случая, за опазване на ихтиофауната ще бъде необходимо предвиждането на мерки, като ограничаване броя на ВЕЦ за определена дължина на речните течения, ограничаване размера на съоръженията, изграждане на рибни проходи и др. Контрол би следвало да бъде предвиден още за фазата на изготвяне на строителните планове (вкл. на моделите на ефективни рибни проходи). Той не може да замести мониторинга върху степента на въздействие върху ихтиофауната от функционирането на ВЕЦ, дори при наличието коректно изградени рибни проходи. Подобен тип контрол и наблюдение би следвало да се заложи и при възможно замърсяване на водни течения и водоеми от промишлеността, независимо от наличието на пречиствателни съоръжения.

75. Изборът на подходящи индикатори играе важна роля за успеха на наблюденията. Те могат да бъдат свързани със състоянието на видове, техни популации, съобщества и местообитания, на хабитати, взаимоотношения и процеси в екосистемите, включително сукцесионни и еволюционни. На национално и биогеографско ниво хабитатите, видовете и техните местообитания от трябва Приложения 1 и 2 на ЗБР подлежат на задължителен мониторинг и отчитане в ЕС на всяка седма година. При хабитатите основни индикатори са площта и качеството им (по степен на естественост, богатство на фауната, флората и

гъбите, степен на фрагментираност, действащи и потенциални заплахи, вкл. от ПП и предвидените с тях инвестиционни проекти и др.). Природните и антропогенните сукцесии много често стоят в основата на влошаване (или подобряване) на качествата на хабитатите, а така също и на местообитанията на видовете. За индикаторните видове са важни показателите численост, динамика и жизненост на популациите или отделните субпопулации, степен на изолираност, възстановяване на генетическата чистота на подвидове и местни популации, действащи и потенциални заплахи, състояние на местообитанията и др.

76. Изборът на индикаторни видове, хабитати и/или природни взаимоотношения/процеси зависи от обхвата на ПП, наличието на КЗ и на приоритетни за опазване елементи от БР, както и от характера и степента на въздействие на заплахите. Нормално е КЗ видове да бъдат избирани като индикатори, но те не винаги са най-добрите индикатори. В случаите на замърсявания на средата (води, въздух, почви) най-бързо реагират някои микроорганизми, гъби, мъхове, безгръбначни животни. За влошаването или подобряването на качествата на по-големи територии и характерни ландшафти орнитоценологичните изследвания дават най-сигурни резултати. За контрол и наблюдение могат да бъдат ползвани също индикатори извън БР: нива на вредни концентрации, плътност на пътна мрежа, брой на МПС, туристически поток, натоварване на почвата от използвани изкуствени торове и пестициди, и други.

77. При ПП на национално, регионално или местно ниво ЕО може да насочи мерките за наблюдение към определени КЗ и приоритетни за опазване елементи от БР, характерни за съответния териториален обхват. В горско-стопанския сектор такива са: старите гори; редките хабитати и подтипове хабитати; местообитанията на видовете с големи териториални изисквания (едри хищници, също дива котка и златка, грабливи птици, черен и сив кълвач, уралска улулица и др.); видове, свързани тясно със старите гори (освен повечето от горните видове, трипръст и белогръб кълвач, пхернатонога и врабчова кукумявка, гълъб хралупар, глухар, червеногуша и полубеловрата мухоловка, смок мишкар, както и голям брой безгръбначни животни, растения и гъби). Част от тези видове са индикаторни и за горите в Странджа, но там могат да се изброят десетки ендемични и реликтни видове безгръбначни животни, както и десетки видове растения, които са терциерни реликти, разпространени в черноморската част на Мала Азия, Кавказ и дори Хирканската област. Много от тях са приоритетни за опазване съгласно плана за управление на Природен парк "Странджа". В териториите със гори и храсталаци от

средиземноморски тип важни индикатори могат да бъдат ниските гори от дървовидна хвойна (*Juniperus excelsa*), храстовидните гори от пърнар (*Quercus coccifera*), храсталаците от грипа (*Phyllirea latifolia*) и червена хвойна (*J. oxycedrus*), птиците от средиземноморския биом, няколко вида влечуги (леопардов, ивичест и вдлъбнаточел смок, котешка змия, сухоземните костенурки) и значителен брой безгръбначни животни и растения. В селско-стопанския сектор приоритет на наблюдения следва да имат територии с преобладаване на степноподобни хабитати, ксеротермни храсталаци, варовикови терени. Стойностни индикаторни видове са десетина вида бозайници от степния фаунистичен комплекс: лалугер, мишевиден сънливец, трите вида хомяци, пъстър и степен, също поне 12 вида грабливи птици (царски, малък креслив и скален орел, орел змияр, белоглав и египетски лешояд, черна каня, вечерна ветрушка, късопръст ястреб, и др.), ливаден дърдавец, сива яребица, пойни птици, сухоземни костенурки, пясъчна боа, голям и тънък стрелец, пъстър смок, жаби чесновници, както и значителен брой безгръбначни, степни, ливадни и варовиколюбивни растителни видове с голям брой ендемити и други.

НЯКОИ ПРИМЕРИ ОТ МЕЖДУНАРОДНИЯ ОПИТ В ОБЛАСТТА НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ И ЕО

78. Според публикация на Международната асоциация по оценка на въздействието “Биологичното разнообразие в процедурите по оценка на въздействието” (IAIA, 2005) при определяне на териториалната значимост на обхвата и въздействието на ПП, има определени типове основни територии, които са от особено значение за опазване на БР и ЕО трябва да предвиди дали има подобен тип територии при преценяване на въздействието и чувствителността на отделните елементи на БР при прилагане на ПП. Териториите могат да:

- подпомагат ендемични, редки или намаляващи хабитати/видове/генотипове
- подпомагат генотипове и видове, които присъствие е предпоставка за запазването на други видове
- действат като буфер, свързващ хабитат или екологичен коридор, или играят важна роля в поддържането на екологичното качество
- имат важно сезонно значение или са определящи за миграцията на птиците
- подпомагат хабитатите, специални популации, екосистеми, които са чувствителни, застрашени чрез техния обхват, или бавно възстановими
- подпомагат особено големи или непрекъснати области от необезпокоявани преди хабитати
- действат като убежище за БР по време на промяна на климата, позволяващи опазване и продължаване на еволюционния процес
- подпомагат БР, за което смекчаването на въздействието е трудно или неговата ефективност не е доказана, включително хабитати, в които отнема продължително време да се развие характерното биологично разнообразие
- са понастоящем бедни на биологично разнообразие, но имат потенциал да развият високо биологично разнообразие с подходящата намеса.

79. Изданието на Поземленият Съвет за Уелс, Английска природа, Агенцията по околна среда и Кралското дружество за защита на птиците “Стратегическата екологична оценка и биологичното разнообразие: наръчник за практикуващи” (2004) предлага списък за проверка (check list), който определя обхвата на ЕО по отношение на БР (таблица 6).

Има ли определени защитени територии/зони или защитени видове в рамките на териториалния обхват на ПП?

Да се вземат предвид компонентите на биологичното разнообразие на следните нива. Кои нива са представени в ПП, който се разглежда? Има ли възможни въздействия на тези нива? Кои нива могат да бъдат изследвани най-ефективно?

Биорегион, ландшафт, екосистема, хабитат, общност, вид, популация, отделен екземпляр, ген

Формалното определяне на защитени територии/зони е склонно да се прилага на ниво хабитат или вид, но общностите и отделни екземпляри могат също да бъдат защитени. Размерът и състава на популацията могат да бъдат от особено значение при определянето на ЗТ/ЗЗ и да бъдат включени в националните, регионални и местни цели на плановете за действие за биологичното разнообразие на ниво.

Да се вземат в предвид следните въпроси при определяне на обхвата на ЕО във връзка със състава, структурата и функциите на биологичното разнообразие:

Състав:

Кои са основните елементи на биологичното разнообразие в района/областта, които са засегнати от ПП?

Каква е схемата на разпространение и богатството/изобилието на биологичното разнообразие?

Как съставът на биологичното разнообразие в изследваната област се отнася към този извън изследваната област (има ли елементи на биологичното разнообразие, които са особено редки, напр. приспособили се местно популации)? Има ли елементи, които са слабо запазени или представени на друго място, или те са относително често, повсеместно срещани?

Има ли водещи (популярни, харизматични) елементи на биологичното разнообразие в областта?

Кои елементи на биологичното разнообразие са особено уязвими/чувствителни към предлаганите дейности, произтичащи от ПП?

Какви са тенденциите в състава(напр. съставът и организацията на биологичното разнообразие са стабилни или са предмет на бърза промяна, напр. дългосрочен спад в хабитатното или видово разнообразие)?

Структура

Структурните взаимоотношения включват: свързаност, разпокъсаност, вертикално хабитатно обособяване, разпространение на основни физически аспекти, наличие на ниши, сезонна наличност на хабитати, наличие на вода.

Как елементите на биологичното разнообразие са организирани във времето и пространството (положение, разпространение, вариативност)?

Кои са изискванията или “двигателите” за богато или характерно биологично разнообразие, които трябва да се поддържат (напр. екологични градиенти)?

Функции

Да се съобрази как са поддържани настоящите нива и типове на биологичното разнообразие? Да се подходи от перспективата на екосистемата, за да се определят функционалните отношения, напр. зависимостта на влажните зони от хидроложки процеси; заплахите за полу-естествените пасищни общества от хранително обогатяване, връзките между водните безгръбначни и качеството на водата.

Каква роля играят компонентите на биологичното разнообразие в поддържането на процесите и динамиката, или в подпомагането на други компоненти на биологичното разнообразие (напр. ролята на растителната покривка в забавянето на оттичането на повърхностните води, на хабитатите в осигуряването на убежище за определени видове)?

Кои процеси поддържат границите и структурата? (конкуренция, тревопасност, хищничество, разсейване)?

Има ли наличие на застрашени компоненти? Каква е тяхната функционална роля? Какви са техните потребности?

Кои са демографските процеси, определящи статута на популациите на видовете (напр. популациите разчитат ли на привличане на нови индивиди от друго място, или се нуждаят от мобилност в ландшафта)?

Източник: “Стратегическата екологична оценка и биологично разнообразие: наръчник за практикуващи” (2004)

Таблица 6 Списък за проверка (check list) на обхвата на ЕО

80. В ръководството на Икономическата комисия за Европа към ООН за участието на обществеността в оценката на въздействието в трансграничен контекст по Протокола за стратегическата екологична оценка към Конвенцията за оценка за въздействието върху околната среда в трансграничен контекст, се представят методи за информиране на обществеността, които могат да бъдат особено полезни за всички участници в процедурите по ЕО, особено за възложителите на ПП, които могат да получат съществена информация и подкрепа от формални и неформални обсъждания и консултации с НПО и гражданите (Виж таблица 7). От друга страна, разпоредбите на Наредбата по ЕО (чл.20, ал.1 и 2) предоставят достатъчно форми и начини за участие на обществеността, ако се прилагат правилно:

- изпращане на съобщения до централните и териториалните органи на изпълнителната власт и до общинските съвети;
- изготвяне и разпространение на дигитална или брошура с кратка информация за плана/програмата;
- организиране на експертни или обществени групи по обхвата на оценката;
- изпращане по пощата или чрез интернет на мнения, предложения, становища и препоръки до колектива по доклада за ЕО и до възложителя;
- обществени обсъждания (чл.20, ал.2 на Наредбата).

Таблица 7: Методи за ефективно информиране на обществеността(И), разпространение на ЕО документация (Д) и получаване на коментари от обществеността (Р) (методите са подредени по експертна оценка в съответствие съотношенето ефективност/цена)

- Изготвяне на интернет страница или интернет страници със информация за ЕО в Интернет с предложения за участие на обществеността и използвана за получаване на коментари от обществеността (И, Д, Р);
- разпространение на информация за ПП/ЕО и получаване на отговори от обществеността по емайл (И,Д,Р);
- информиране на заинтересовани лица в района, който може да бъде засегнат (собственици, общественост, НПО, национални НПО) по пощата с искане за попълване на въпросник (И,Д, Р);
- организиране на места за срещи с обществеността във или около мястото на прилагане и на евентуални ефекти от предложената ПП (И, Д, Р);
- организиране на публични обсъждания и публични срещи с представители на възложителя и компетентните органи и подготовка на доклади от такива срещи (И,Д, Р);
- публикация и разпространение на брошури и други материали с информация за ПП/ЕО доклад с искане за попълване на въпросник (И, Д, Р);
- обявления в местни, регионални и национални вестници (И) и (И, Р), ако е поискан отговор от обществеността;
- информиране по телевизия и радио (И) и (И,Р), ако е поискана реакция от обществеността;
- плакати в и около мястото на прилагане и на евентуални ефекти от предлаганата ПП (И) и (И,Р), ако е поискан отговор от обществеността.

Комбинация от тези методи в зависимост от обстоятелствата на конкретната ПП би била най-ефективна.

Адаптирано от Икономическата комисия за Европа към ООН (2006)

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

81. С подготовката на този кратък наръчник, който предлага, по наше мнение, широка база за развитие на теоретични и практически подходи към включването на проблемите и възможностите на биологичното разнообразие, в процедурите по екологична оценка в България, се открояха няколко извода.

А) Броят на консервационно значимите елементи на биологичното разнообразие нараства с този на застрашените видове и хабитати, а също така и с отнемането на територии на дивата природа от човека. В наръчника са посочени видове, хабитати и територии със световно или национално консервационно значение, които не са посочени изрично в закона. Опазването на някои от тях е задължително по силата на конвенциите, на които България е страна. Други попадат в групи, предвидени за опазване, като ендемити, световно застрашени видове, редки видове, но за всички важи общият принцип, постановен в закона - за опазване на биологичното разнообразие, без да бъде ограничаван неговия обхват.

Б) Нормативната база на биологичното разнообразие и екологичната оценка в българското законодателство възпроизвежда правилно основните принципи и норми на международното право, включително на правото на ЕС. Основното предизвикателство пред компетентните органи, и пред всички задължителни и доброволни участници в процедурите по ЕО, е да прилагат ефективно законовите изисквания, с наличните ресурси и административен потенциал. Екологичната оценка като нова форма на оценяване и "екологично" регулиране на процеса на планиране, трябва да стане част от стратегическите решения на държавните и общински органи, от момента на реално инициране на нови планови документи. Авторите на наръчника изразяват своето виждане върху ролята на оценката в опазването на биологичното разнообразие при стратегическото планиране. Те са убедени, че оценяването на въздействието на високите йерархични нива на планиране предоставя повече възможности за предотвратяване на обедняването и деградацията на природата. Това предполага друг, по-открит подход на основните планиращи органи към провеждането на тези процедури, включително и чрез критерии и отчетност за процеса на планиране.

В) Слабото познаване и ограниченият достъп на обществеността, на академичните и научните среди до плановия процес, пречи да бъдат въввлечени, на подходящия етап,

експерти със опит и информация по отделните компоненти на биологичното разнообразие. Въвеждането на специалната оценка по чл.31 на Закона за биологичното разнообразие може да бъде служи за усъвършенстване на опита и практиката по екологичната оценка със специално внимание върху биологичното разнообразие. Предимството на експертите и администрацията в това отношение е дългогодишният опит при оценяване на инвестиционни проекти и на градоустройствени планове. Опитът и влиянието на институциите на ЕС също ще има съществена роля в подобряването на процедурите, и постигане на подкрепа и одобрение от обществеността. Необходимостта, изоставащи региони в страната да бъдат възстановени, включително като предлагат алтернативни екологични дейности и продукти, както и световните тенденции към “зелени” политики и производство, може бъде промени стратегията на развитие на много общини.

Авторите ще бъдат благодарни за критичните бележки, коментарите и препоръките, които биха допринесли за действеното използване на наръчника в процеса на интегриране на опазването и устойчивото ползване на биоразнообразието в стратегическото планиране на стопанските сектори и териториалното устройство в България.

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ ИЗТОЧНИЦИ И НА ИЗБРАНИ ПУБЛИКАЦИИ, ОТНАСЯЩИ СЕ ДО БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ И ЕКОЛОГИЧНАТА ОЦЕНКА

Поземлен съвет за Уелс, Английска Природа, Агенция за околна среда, Кралско дружество за защита на птиците (2004). Стратегическата екологична оценка и биологичното разнообразие: Указания за практикуващи. Изготвени от Саут Ейст Екологичен Съвет, Левел-Тервел консултанти за устойчивост и Университет Оксфорд Брукс.

Международна асоциация за оценка на въздействието (2004) Специални публикации Серия No. 3 Биологичното разнообразие и оценка на въздействието: Фарго, САЩ (http://www.iaia.org/Non_Members/Activity_Resources/key_resources.htm)

ООН ЕКЕ (2006) Наръчник за участие на обществеността в екологичната оценка на въздействието в трансграничен контекст

СВД (2002). Решение на страните по конвенцията VI/7A: По-нататъшно развитие на указанията за въвеждане на въпросите, свързани с екологичната оценка в законодателството и процеси по оценката на въздействието върху околната среда и в стратегическата оценка на въздействието.

<http://www.biodiv.org/decisions/default.aspx?m=COP-06&id=7181&lg=0>

Секретариат на Конвенцията по биологично разнообразие (2005) Наръчник по биологично разнообразие

Европейска агенция по околна среда (2002) Опис на индикаторите на биологичното разнообразие в Европа

Европейска комисия (ЕК) (2000) Управление на НАТУРА 2000 местата: Разпоредбите на член 6 от Директивата за “хабитатите” 92/43/ЕИО

ЕК (2001) Директива 2001/42/ЕС за оценка на въздействието на въздействието на някои планове и програми върху околната среда, Official Journal L197, 21 юли, http://europa.eu.int/comm/environment/eia/full-legal-text/0142_en.pdf

Далал –Клейтън Д.Б. и Садлер Б. 2005. Стратегическата екологична оценка: Сборник и справочник за международния опит. Earthscan: London

ЕК (2003) Прилагането на Директива 2001/42 за оценка на въздействието на въздействието на някои планове и програми върху околната среда http://europa.eu.int/comm/environment/eia/030923_sea_guidance.pdf

ЕК Главна Дирекция DGXI (2001) Оценка на планове и проекти, съществено засягащи НАТУРА 2000 местата: Методологически указания по разпоредбите на чл.6, ал.3 и чл.6, ал.4 на Директивата за хабитатите 92/43/ЕЕС

Троева В., Димитров Ст., Стойкова. Ю, и Пеев Пл. 2004. Определяне на обхвата на екологичната оценка на планове и програм в България (непубликуван)

Европейска агенция по околна среда (1998) Пространствена и екологична оценка на ТЕН:

Демонстриране на индикатори и ГИС методи, Въпроси на околната среда серия, бр. 11, Копенхаген, <http://reports.eea.eu.int/GH-15-98-318-EN-C/en/seaoften.pdf>.

Полезни интернет страници на институции на ЕС:

Европейска комисия, www.europa.eu.int

Европейска Общност: Интернет страница за екологична оценка, включително правни аспекти на ОВОС и СЕО

Европейска агенция по околна среда, www.eea.eu.int